



Kristendom og Politik

Taler

Christopher Bruun

Dato

8 november 1884

Sted

Studentersamfundet, Christiania

- 1 Der gaar gennem Landene nu om Dagen, som jo alle ved, en stærk Bevægelse
saavel paa det politiske som det sociale - ja snart sagt paa alle Livets Omraader,
og som har det fælles Kjendemærke: Arbeide for at hæve de lavere Samfundslag;
saavidt jeg skjønner, er dette det store Fællesmærke for Bevægelsen. Under dette
5 Arbeide, som paa ingen Maade foregaar blot ved politiske Midler, omdannes
lidt efter lidt, eller snarere sønderbrydes det gamle nedarvede Samfund, og der
bygger seg et nyt.

- Det blev her under Talen om Kvindesagen, hvis jeg ikke erindrer feil, udtalt at
10 det var det feudale, det fra Middelalderen nedarvede Kvindeideal, mod hvilket
her egentlig Kampen stod; jeg tror, det kan siges om hele den Samfundstrid,
hvor om jeg taler, at det er det fra middelalderen nedarvede, i sin Grund feudale
Samfund, som holder paa at gaa i stykker, medens et nyt, til Nutidens tænkesæt
og Livsvilkaar svarende, demokratisk Samfund holder paa at danne sig. Denne
15 Bevægelse gaar jo gennem alle kristne Lande i vor Tid.

- Det er imidlertid en overordentlig utbredt Mening, at denne Kamp mod det
gamle Samfund og for det nye i sin Grund er ukristelig, er i Strid med
Kristendommens Grundsætninger. Det er en Mening, som er blevet hævdet her
20 i Studenternes Kreds, og som ude i Bladverdenen og i det hele Samfundsliv
idelig er bleven hørt.

- Det er da først og fremst vore Præster - og for øvrig en hel Del gudfryktige Folk
-, som paastaar dette, at den moderne Bevægelse er ukristelig. Vort menige Folk
25 har ikke let for at tro dette; det er af en anden Mening. Men Præsternes og de
øvrige dannede Folks Paastaand i denne Henseende faar overfor det menige
Folk en overordentlig stærk Støtte fra en Kant, hvorfra man ikke ved første
Øiekast skulde vente det, nemlig fra Fritænkerne. Ligesom nemlig Præsterne
paastaar, at det gamle Samfund hænger sammen med Kristendommen, paastaar

Fritænkerne, det nye Samfund, som holder paa at fødes, hviler paa fritænkernes Grundsætninger. Man kan saaledes nesten sige, at hele den dannede Stand her i Landet - baade Troende og Fritænkere, saa enige de ellers er om disse Spørgsmaal - er enige i, at Kristendommen hænger sammen med det gamle
35 Samfund, og at det nye Samfund er ukristelig. Den ene Del siger det som en Ros, det andet som den høieste Dadel.

Ligeoverfor denne næsten samstemmige Mening af Landets dannede Klasser staar imidlertid visstnok den allerstørste Del af hele det menige norske Folk; det
40 tillader sig at have den Mening, at Kristendommen og denne moderne Bevægelse stemmer overordentlig godt sammen. Det er vist et ganske eiendommeligt Forhold her i Landet - i Sverige er dog ogsaa det samme Tilfælde -, at hele det menige Folk har en Mening og hele folkets dannede Stand det modsatte. Det er noget, som visselig tyder paa unaturlige Forhold i et Folkeliv,
45 naar det er saadan en bestemt Modsætning mellem hele Folkets Mængde og dets dannede Stand.

Der kan vel være mange her oppe som ikke føler sig synderlig oplagte til at lægge Bret paa, hva Menigmand mener om slige Spørgsmaal. Det fremholdes saa idelig
50 - navnlig fra Præsternes Side -, at det er kun det menige Folks Uvidenhed og Mangel paa Ævne til gennemført Tænkning, som faar dem til at indbilde sig, at de Ting kan svare sammen: frisindet Politik og Kristendom. Jeg for min Del tror imidlertid, at i dette Stykke - som i flere - har Menigmand Ret ligeoverfor den dannede Stand, og jeg tror, at den Dag skal komme, da det store Flertal af den
55 dannede Stand her i Landet bliver enig med Menigmand, da det norske Folks menige Mængde vipper op det norske Folks Dannelse.

Det siges saa tidt af dem, som optræder paa Kristendommens Vegne i denne Sag - og altsaa imod det nyere Samfund -, at denne nyere Samfundsdannelse har alle
60 kristne imod sig rundt om i Verden; dette beroer imidlertid paa en saa stor Misforstaaelse, at det er vanskeligt at forstaa, hvordan Folk kan komme til at sige noget saadant. Jeg vil paa ingen Maade gjøre denne Sag afhængig af, hva der er de flestes Mening eller den almindelige Mening; men det skal dog siges, at det ingenlunde er bare uvidende norske Bønder, som har den Tro, at Kristendom
65 og frisindet Politikk, eller den nyere Samfundsdannelse i det hele kan rime sammen.

I Amerika vil man have vanskelig for at finde Spor af Mening i den Tale, at

70 Kristendommen skulde kræve, at man holdt paa det gamle Samfund og
modsatte sig det nye. Eller om vi gaar til England, - der tror jeg ogsaa at denne
her saa almindelige Paastandvilde støde paa overordentlig stærk Modstand,
ogsaa hos Præsterne. Det samme er Tilfældet i Schweiz. Blandt Schweiz's
75 varmeste og ivrigste kristne skal man finde faa eller ingen, som ønsker, at deres
republikanske Forfatning skal ombyttes med noget andet, til Høiremændenes
Tanke mer svarende. Samme gjælder Holland. Det gjælder med et Ord alle
protestantiske Lande; den troende Protestantisme staar i det hele taget paa den
nyere Samfundsannelses Side, paa en Undtagelse nær - som jeg vil medgive er
overordentlig betydelig og væsentlig - nemlig Tydskland. De Lande derimod,
80 hvor den Sætning gjælder, der er saa gjengs i vore Præsters Mund, er de Lande,
som sogne under den romerske Kirkeafdeling.

Det er i det store hele faa: det er den romerske Kirkeafdeling som holder paa det
gamle Samfund, og den protestantiske Kirkeafdeling, som holder paa det nyere
85 Samfundsarbeide, bortset, som sagt, fra Tydskland.

Og at Rom holder paa det gamle feudale, fra Middelalderen nedarvede
Samfund, det er en grei Sag. Rom er Middelalderens Kirke. Det var i Ly af den
mægtige romerske Kirke og efter dens Mønster, at det gamle feudale Samfund
90 blev bygget, ialfald i den dybeste og inderligste Verelvirkning med den
hierarkisk-aristokratisk opbyggede Kirke. Det er klart, at Rom med sin
Konservatisme holder paa det Samfund, som det, saa at sige, selv har bygget;
men hele Protestantismen, med den nævnte betydningsfulle Undtagelse, holder
paa det moderne Samfund.

95 Med den tyske Kirke har det for øvrig her en eiendommelig Sammenheng. Det
er ingenlunde saa, at den tyske Protestantisme fra først af har staaet paa det
Standpunkt som de tyske Theologer nu holder paa; det er ingenlunde faa, at
Luther anbefalede denne Høirepolitik - for at nævne det med et Ord. Luther
100 havde fra først af det samme stærkt demokratiske, man kan sige bondevenlige
Drag, som Zwingli og Calvin hadde; men han tog Skræk overfor
Bondebevægelsens Udskeielser i Tydskland. Ikke saaledes at forstaa, at Lutheer
grundlagde de nuværende tyske Theologers reaktionære System; - han
erklærede, at Kristendom og Politikk var Ting, som ikke egentlig hadde noget
105 med hinanden at gjøre.

Denne Sætning som nu er bleven fremført saa tidt i Venstrebladene i vor Tid, -

110 at Kristendom og Politik ikke har noget med hinanden at gjøre -, og som vore
Præster har taget "Verdens Gang" og andre Venstreblade saa ilde op, den skriver
sig vistnok fra Luther. Nu, dermed er det ikke sagt, at den er rigtig - jeg er
ingenlunde af den Mening at alle Sætninger, som skriver sig fra Luther, er
riktige, og det mener jeg heller ikke om denne - ; men det er Verd at lægge
Mærke til, at denne Sætning ikke er nogen fritænkensk opfindelse.

115 Det er den Opfatning, som vi her i Landet er blevet opdraget i, at hva man
skulde mene om Politikk, kom ikke synderlig Kristendommen ved; ialdfald er
jeg bleven opdragen i den. Mange af dem, som sidder her, og som er meget
yngre end jeg, er vistnok under Opvæksten blevne paavirkede af Præster, som
120 har en anden Mening; men for dem, som gik for Præsten for 20 Aar siden, var
det overordentlig sjelden af Præsterne at høre Anbefalning af Høirepolitiken -
ligesaalidt af Venstrepolitiken forstaar sig.

Det hang sammen -, hvis jeg ikke tager fejl -, med den tyske Folkekaracters
125 ensidige theoretiske Drag, at den lutherske Protestantisme hadde saa lidet med
Samfundsforholdene og Politiken at gjøre, medens de øvrige Reformatorer saa
stærkt lagde Bret derpaa. For Luther kom det alene an paa Læren, og i hvilken
Udstrækning han var ligegyldig for Samfundsspørgsmaal, det viser den Ting, at
der blev Statskirke inden den lutherske Afdeling af Protestantismen - en
130 Kirkeforfatning, som aldeles ikke stemte med Reformatorernes egne
Grundsætninger, men som de modtog, fordi det hele var dem et aldeles
underordnet Omraade, som de syntes, det ikke var saa nøie med. Naar Læren og
den kristelige Theori var i Orden, var det dem en temmelige likegyldig Sag dette
med de kristelige Samfundsformer. Saaledes vedbled det at være længe efter
135 Luthers Tid. Man var fremmed for at al Tanke paa Høirepolitikkens særlige
Christelighed. Mangfoldige af Luthers varme Tilhængere og Lærlinge ned
gjennem Tiderne - Folk som er blevne regnede blandt Lutherdommens ypperste
Theologer -, saa op til den fri Forfatning i Schweitz, fordi Fyrstevældet i
Tydskland forekom dem saa fordærveligt.

140 Dette, at de tyske Theologer har gaaet i Pagt med Høirepolitiken, skriver sig
visselig fra den nheilige Alliances Dage først i Aarhundredet. Den gang lod
Tydslands Theologer - jeg kan sige i den Tid, da Kristendommen var yderlig
svækket - sig besnakke til at indgaa det Forbund med Fyrstemakten, som de
145 senere har holdt ved med indtil denne Dag. Der var vistnok enkelte af dem, som
tidligere hadde været inde paa lignende Aandsretninger; men gennemgaende

blev det visselig først fra den Tid af.

150 Med Tydsklands Theologer fulgte saa de nordiske. Den første Theolog her i Norden, som paa en storslagen Maade har gennemført denne Tankegang, er Martensen i hans Bog om Den sociale Ethik eller Samfundsmoralen, en Bog, der fuldstændig er skreven som for en Høiremand, ut af hans Hjerte, men som giver Høires Livsopfatning et afgjort kristelig Stempel, som den eneste kristelig
155 gyldige Verdensopfatning. Denne Martensens sociale Ethik, affattet med hele hans theologiske Dygtighed, slog stærkt ned her i Landet for ikke mange Aar siden og paavirkede en Del af vore dygtigste Theologer. Man kan derfor gjerne, naar man ser paa Sagen med nordiske Øine, sige, at det er Spørgsmaalet om Martensens sociale Ethik det her gjælder. Jeg behøver ikke at sige, at det er en
160 overordentlig dygtig Bok; jeg vil tilføie, at jeg for min Del føler mig den Bog overordentlig taknemmelig, saa gennemgaaende uenig jeg end er med den. Jeg tror ikke, der er ret mange Bøger, jeg har lært saa meget af. Jeg har ikke lært min Samfundsmoral af den, men jeg har lært, at der findes en kristelig Samfundsmoral.

165 Det var disse Spørgsmaal, om hvorledes man skulde stille sig til Nutidens Samfundsspørgsmaal, som fra jeg var et ganske ungt Menneske, særlig satte mit Sind i Bevægelse. Det forekom mig at laane Livet en højere Glands, naar den enkelte traadte i de store Kræfters tjeneste, som bevæger Folkenes og
170 Menneskeslægtens Skjæbne. Men det var ingenlunde som Fristen, jeg gav mig af med de Spørgsmaal; tvertimod, pietistisk som jeg var, følte jeg det som noget, jeg Tomme for Tomme maatte tilkjæmpe mig Tilladelse til at give mig af med.

Hva jeg skylder Martensens Ethik, er det, at dette som for mig havde en saa
175 overordentlig Betydning, det lærte jeg at se, som nogetder ikke staar likegyldigt udenfor Kristendommen, saaledes som jeg var opdraget til at mene, men at det simpelthen er et Led at Kristendommen selv. Det er dette, som Martensen synes mig paa en storlagen Maade at godtgjøre, at der er ikke blot en Moral for det enkelte Menneskes Liv, men at der ved Tiden deraf ogsaa findes en
180 Samfundsmoral.

Dette har for mig ikke blot en personlig Betydning; jeg tror, det er af
overordentlig stor Vigtighed for Kristendommen i det hele taget, at den faar denne Vending mod det samfundsmæssige. Saalænge Kristendommen staar som
185 noget, der bare er den enkeltes Sag, og bare dreier sig om den enkelte Sjæls

Renselse og evige Frelse, saalænge faar Kristendommen ligesom noget indsnøret og smaat ved sig. Navnlig det unge Menneske føler - og det allerhelst i vore Dage, da Samfundsspørgsmaalene træder saa stærkt frem -, at han trænger til et moralsk Forhold, som gaar ut over dette enkelte.

Jeg feiler neppe i, at Aarsagen til de Seire, Fritænkeriet, har vundet her mellem Norges Studenter, for en stor Del er at søge deri, at Kristendommen ikke er traadt frem samfundsmæssig.

Naar en ung Mand med stærke Kræfter i sig følte Trang til at udvide sit Blik udover sin egen Tilværelses trange Grænser, saa syntes dette ham ikke at høre hjemme i Kristendommen; derimod aabnede Fritænkeriet sine Arme og gav ham rig Anvisning til at ofre sit Liv i de Magters Tjeneste.

Det er imidlertid ikke alene derfor, at Kristendommens Fremtræden i Forhold til Samfundet har Betydning men fordi det er saa afgjørende for Kristendommen selv. Det Billede af Kristendommen som man danner sig, naar man kun ser den som den enkeltes Sag, er saa mangelfuldt, at man kan fristes til at sige, det er et Vrængbillede af den. Da Jesus Kristus kom til Verden, kom han som Verdens-Reformator, og ikke engang Fritænkere med nogen historisk Opdragelse vil nægte, at Kristendommen har bevirket den mærkeligste Verdensomvæltning, Historien kan nævne. Ingen vil nægte, at den for sin Tid var uden Sidestykke i Historien, om den end nu skal være for gammel. Et Blik paa Jesus Kristus som den store Verdensreformator viser ham som Foregangsmanden for alt verdensomfattende Reformarbeide; men det er det som Kristendommen nu mister. Det er, for at tale i det nytestamentlige Sprog, det kongelige Stempel paa Kristendommen, som gaar tilspilde. De første Kristne følte sig som Verdenserobrere; der var en kongelig Aand over dem istedetfor dette pietistiske smaa som faa gennemgaaende er, eller til for nylig har været, over de Kristne.

Det var det store Fremskridt, som Martensens Ethik bragte her i Landet, at den virkelig skaffede Verdensoverblik ind i Kristendommen; og derfor er jeg personlig Martensens Bog saa taknemmelig. Men enig er jeg saa at sige ikke paa et eneste Punkt - undtagen i dette, som danner Grundlaget for det hele.

Martensen og de tyske Theologer saavel som de norske Theologer der følger i deres Spor, søger at hævde, at den moderne Samfundsmoral er ukristelig, idet de

peger paa, at det er Fritænkere, som har fundet den ud; at det er fra den store franske Statsomvæltning, den har sit Udspring, og at dens Grundsætninger blev formede af fritænkeriske Filosofer. Det er sandt, at Frihedsbevægelsen i Landene bærer på mange Maader Mærke af, at det er fritænkernes Filosofer, som har givet
230 den sin Form; men ser man bort fra Formen, er den ikke fra først af Fritænkernes Opdagelse. Vi ved alle at ovre i de nordamerikanske Fristater, var de samme Grundsætninger ikke alene udtalte, men gennemførte i Samfundslivet før den franske Revolution og gennemførte i Samfundslivet ikke fra først af i det store, men ganske i det smaa, i det enkelte Hus, hvor Husbond
235 og Tjener levede paa mer lige Fod med hinanden. Det var de engelske Sekterere, der havde en saa stor Del i Nordamerikas Bebyggelse, som førte med sig derover de strenge reformerte Sektereres Livsanskuelse; de gav ikke saameget for den kristelige Lære, men de lagde overordentlig meget Vægt paa et kristelig Liv ogsaa paa et kristelig Samfundsliv, paa dette, at man skulde friste at gjøre Alvor af det,
240 at Menneskene skulde være hinandens Ligemænd, Brødre og Søstre.

Det var imidlertid ikke i Amerika, at dette var opfundet; der havde de faaet det fra England. Men det var heller ikke Englands Eiendom alene. Jeg ved ikke, om det var sat i Theori før det fritænkernes franske Filosofer gjorde det; men
245 Tusinder af Protestanter levede i den Anskuelse og satte hlele sit Liv ind paa den, længe før nogen Fritænkere skrev en Bog om den. Det var de nederlandske Protestanter, som kjempede mod Undertrykkelsen og for religiøs Frihed og for borgerlig Frihed som Staldbroder til den religiøse; Det var de franske Huguenotter, som førte den samme Kamp mod de franske Konger; de var de
250 engelske Puritaner og Skotlands reformerte Kristne, som førte den samme Kamp, udgydende Strømme af Blod for frisindet Politikk og religiøs Frihed, længe før de franske Filosofer satte det i Stil.

Med et Ord: som denne Samfundsbevægelse har fine Venner blandt de Kristne i
255 alle protestantiske Lande, saaledes er det simpelthen Protestantismen, som har opfundet denne Samfundsmoral.

Den Strid, som føres over den hele Verden - ogsaa her i Landet - er, kan man med et Ord sige, en Strid mellem den gamle romerske Samfundsmoral og den
260 nye protestantiske. Og ikke rettere end jeg kan skjønne, er Protestantismen i det Stykke i god Overenstemmelse med den oprindelige Kristendom. Som Protestantismen overfor den romerske Kirke roser sig af at have løftet den nytestamentlige Lære, Kristendommens Theori - om man vil bruge det Udtryk -

265 op af Glemselen, saa er det samme Tilfældet med Protestantismens
Samfundsmoral. Den støtter sig til det kristelige Samfunds-Ideal, som foreligger
i det nye Testamentet, og som klarest og stærkest fremtræder i Menigheden i
Jerusalem.

270 Det kan skorte meget for oss Protestanter i at have den oprindelige Kristendoms
Renhed og Styrke. Den Lære, som føres hos os, er ofte matte Gjentakelser, som
savner det nye Testamentes Høihed og Kraft, og den Samfundsmoral, vi
hævder, er i like Grad underlegen i Forhold til den, som ligger for os i det nye
Testamente; men det er aligevel til den den støtter sig.

275 Det siger sig selv, at naar et Kirkesamfund ikke, som Tilfældet var i den første
Tid, omfatter kun en liden udvalgt religiøs Skare, men et helt Folk, Mennesker
af overordentlig forskjellig religiøs Dygtighed og religiøs Udvikling, saa kan det
ikke naa den Høide i gennemførelsen af det kristelige Samfundsideal, som var
280 eiendommelig for det nye Testamentes Tid. Men det Ideal, som foreligger her, i
Menigheden i Jerusalem, peger uimodsigelig paa det, at den Udjevning af
Forskjellen Menneske og Menneske imellem, den Hævning af de lavere
Samfundslag, som foregaar for vaare Øine i vor Tid, og som netop sætter vort
Folk saa stærkt i Bevægelse, er noget, der sker i Medfør af de oprindelige
285 kristelige Grundsætninger.

For mig staar det saa, at det er en overmaade stor Mangel ved den politiske
Bevægelse, som gaar her gennem Landet, at den ikke har været klar over denne
sin Sammenheng med Protestantismen og den oprindelige Kristendom. Det er
290 ikke nærmest det, jeg tænker paa, at den derved har givet Fritænkernes et stort
Overtag. Men det er det, at denne politiske Bevægelse ikke har været klar over
sin Sammenheng med den Livsanskuelse, af hvilken den skulde være et Led, og
er blevet staaende som noget saa rent løsrevet politisk, det er det hvorved den
har faaet en saadan utækkelig Smag af Form, af Kamp for politiske Former. Der
295 har været, synes mig, med et Ord noget aandløst over den hele Bevægelse i
Forhold til, hvad der kunde og skulde være.

Det skal indrømmes, at de, som har været dygtigst i denne Henseende, har været
Fritænkernes. For dem har den Politikk, de har drevet, været et Led i deres
300 Livsanskuelse. De kristne Venstremænd har ikke i det Stykke holdt Maal med
Fritænkernes.

Jeg mener altsaa, at det er af Vigtighed, at det gjøres gjældende at dette er den
305 protestantiske Tankegang, til hvilken helt naturlig en hel Del Fritænkere har
sluttet sig. De bedre blandt Fritænkere er jo ikke i Strid med den kristelige
Moral, men vel med den kristelige Tro. Ligesom de respekterer og bøier sig for
og i nogen Mon ialfald, i Livet søger at gennemføre de samme moralske
Grundsætninger for det private Liv som de Kristne, saa har de et ligefrem
310 Overtag i Retning af protestantisk Samfundsmoral.

Naar jeg søger at gjøre denne Tankegang gjældende - vad jeg flere Gange har søkt
-, saa møder man mig ofte med det Svar: Hvad er det for noget? Hva
Sammenhæng har den nuværende Venstrebevægelse, som vi ser den for vaare
315 Øine, med det kristne Liv, vi ser i Menigheden i Jerusalem? Det er som Nat og
Dag! Det blir indrømmet, at man bør ophæve Standsforskjellen, saa der bliver i
Omgangen ikke synderlig Forskjel mellem høi og ringe, mellem rig og Fattig;
men i Jerusalem gik det for sig paa den Maade - og efter kristelige regler gaar det
for sig paa den Maade -, at de høiere stillede godvillig ga fra sig og sagde: hvad
320 der er mit, det skal blive dit. Her hos os gaar det derimod paa den Maade, at de
lavere stillede søger at tilrive sig hvad de høiere har. Hvad der er dit, skal blive
mit, siger de.

Hele denne Indvending hviler, saavidt jeg skjønner, paa en fuldstændig
325 Misforstaaelse. Man kan ikke vente, at en politisk Bevægelse - og en politisk
Bevægelse er det, vi her har for os - skal kunde sættes i Gang eller gennemføres
ved religiøse Kræfter. Politiske Bevægelser har gennemgaaende den Gang, at
den Klasse af Folket eller det Folk, som har en ret, forsøger at gjøre denne Ret
gjældende, og jeg mener, der er ingen Grund til andet en at stille os paa deres
330 Side, forudsat at de har Retten.

Vi skal ikke forlange, at politiske Rettigheder skal meddeles paa den Maade, at
de foretrukne Stænder godvillig giver fra sig sine Forrettigheder; det sker ikke i
Verden. Men forøvrigt, er det alene det, som fra Høires Side indvendes mod oss,
335 saa kan jeg ikke skjønne det er Noget, som forbyder Høiremændene at gjøre saa.
Venstre har selvfølgelig Intet mod at Høire godvillig afgiver sine Fortrin. Men
det tør være tvivlsomt, om det vil ske.

Derfor har Venstre, om ogsaa enkelte Folk inden de foretrukne Stænder var
340 med, begynt den almindelige Fremgangsmaade i politiske Bevægelser, - de har
vendt sig til dem, som er kommet til kort i sin Ret og bedet dem gjøre denne Ret

gjældende i en politisk Brydning under lovlige Former. Og jeg mener, at er det sandt, at det Maal, som denne politiske Brydning tilsikter, er i god
345 Overensstemmelse med Kristendommen, da er det saalangtfra Grund til, at Kristne advarer mod det, at der tvertimod er Grund til at alle Kristne, som forstaar Kristendommen, stiller sig paa denne Side, - selvfølgelig uten at negte, at der kan være alvorlige og ægte Kristne paa den anden Side.

350 Der er en anden Indvending som har mødt mig overfor vaare norske Forholde, som jeg ogsaa vil nævne.

Man siger, at hva man nu end mener om Forsvarligheden af det Maal, denne Bevægelse har sat sig, saa er det givet, at den har brukt en hel Del skammelige
355 Midler, f.Ex. da den greb til Rigsretten. Og man siger, at den Bevægelse, der har besmittet sig ved saa slette Midler som det, den er det uforsvarlig at støtte.

Det forekommer mig, at heller ikke den Indvending holder Stik. Er Bevægelsen god i sit Maal, kan vi ikke sætte os mod den, fordi der er en hel Del af dens
360 Forsvarere, som har brukt uretfærdige Midler. Hvorledes vilde det stille sig ellers i det daglige Liv, om man skulde forlade en god Sag, fordi den blev besmittet af daarlige Tilhængere. Thi aldrig har nogen god Sag gaaet gennem Verden, uden at den er bleven besmittet. Det er sandt: Vi skal ikke selv indlade os paa at bruge uretfærdige Midler; men at man i den Grad skal lægge Vægt paa Sætningen om,
365 at man skal tage Hensyn til Midlerne, at man opgiver selve Sagen, fordi der er anvendt daarlige Midler, det kan jeg ikke forstaa.

Saavidt jeg forstaar, kommer denne Indvending deraf, at det nortske Folk har ligget saa udenfor Historien; det er ligesom Verdenshistorien er kommet saa
370 braat paa os, idet vi ikke vidste, hvad det var at føre et historisk Liv. Hadde vi levet et historisk liv, som andre Folkeslag, saa hadde vi vidst, at aldri noget Fremskridt i Livet er vundet, uden at det er blevet smittet ved daarlige Tilhængere og ved daarlige Midler. Og det gjælder, mener jeg, om denne Sag.

375 Det eneste, som følger af, at der bliver brukt daarlige Midler, er det, at den brave Mand nedlægger sin Indsigelse mod de daarlige Midler, men ingenlunde, at han derfor vender den gode Sag Ryggen.

Jeg sammenfatter hvad jeg her har sagt i følgende Sætninger:

380

Det Samfundsarbeide, som gaar gjennom den nyere Tid, som kjemper for at sønderbryde det fra Middelalderen nedarvede Samfund og sætte et nyt demokratisk i dets Sted, dette Samfundsarbeide er bygget paa Protestantismens Samfundsmoral.

385

Og denne Protestantismens Samfundsmoral, det er den oprindelige kristelige Samfundsmoral, fra hvilken Middelalderens Samfund og Middelalderens Kirke hadde fjernet sig.

390

Kilde

Kristendom og Politik. Christiania, 1884.

Emner

Foredrag, Kirke og stat, Kristendom

395

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/kristendom-og-politik>

400

405

410

415